

Culpa i perdó. Una antologia de poemes

Miquel Àngel Llauger

Professor a secundària i escriptor, autor del llibre de poemes *La gratitud*, Palma, Ed. Moll, 2014.

LA CULPA I EL PERDÓ OCUPEN UN lloc central en l'univers cristià. Potser l'Antic Testament posa l'accent en la culpa, i el Nou en el perdó, però això són coses que altres especialistes podran esbrinar molt millor. És ben freqüent sentir expressions com «la cultura judeocristiana», o «l'herència judeocristiana», per referir-se al pes de vegades aclaparador que la culpa té en les nostres vides. Potser és menys freqüent lloar la meravella del perdó: el pare que prepara un banquet al Fill Pròdig que torna.

A la gran poesia de la tradició occidental hi trobem la culpa i el perdó, i aquests acompanyants seus que són el pecat, el remordiment, la redempció o la reconciliació. Els trobem, naturalment, en la poesia religiosa, però també en la poesia amorosa, o en la poesia que parla de com l'home mira la seva existència. Aquesta mostra pretén il·lustrar-ho, i ho fa amb una tria que podria haver estat una altra: hi ha centenars, o milers, de poemes que en podrien haver format part. La intenció era mantenir una sèrie d'equilibris: entre els antics i els moderns (mirant que fins i tot hi hagi alguna mostra de contemporaneïtat estricta), entre els d'aquí i els de fora, i entre els d'òptica religiosa i els d'òptica no religiosa; tot això, és clar, respectant sempre el llistó de l'excel·lència poètica.

Els tres primers poemes situen el perdó i la culpa en els seus termes més ortodoxos. El salm 51 és un dels grans textos bíblics sobre la

consciència del pecat i sobre el desig del pecador de ser perdonat per Déu. El sonet de Quevedo és una bella mostra del Déu del perdó del Nou Testament. El fragment d'*El paradís perdut* de John Milton, el llarg poema èpic sobre la Caiguda i l'expulsió del Paradís (i que presentem en la majestuosa traducció catalana de Josep Boix i Selva, reeditada fa no res), se centra en un dels moments centrals del relat de la Caiguda: Eva menja el fruit prohibit.

Amb Hölderlin, poeta romàntic alemany, entrem en la poesia de la Modernitat i, paral·lelament, en la transposició del tema del perdó al terreny de les relacions amoroses, tractades aquí amb un alè religiós. Baudelaire, probablement el cim poètic del XIX, es rabeja en la seducció del Mal, una part del qual és el remordiment que ens persegueix (com diria Quevedo) *más allá de la muerte*. El tema del remordiment el reprèn Edgar Lee Masters, autor del volum *Antologia de Spoon River*, un sorprenent recull de peces poètiques de caire dramàtic en què els distints habitants d'un poble d'Illinois parlen des de la tomba.

Gustavo Adolfo Bécquer, amb el seu graciós madrigal, i els grans poetes Thomas Hardy, anglès, i W. B. Yeats, irlandès, parlen, de manera molt diversa, de la culpa i el perdó en les relacions amoroses: la difícil relació entre amor i orgull (Bécquer), la culpa que un marit poc atent sent en els retrets que imagina que li adreça l'esposa morta (Hardy), i l'impossible perdó que l'amant aconseguiria amb la mort de l'estimada (Yeats).

Amb Jacint Verdaguer i Joan Maragall arribem a la poesia de casa nostra, i tornem, en certa manera, a la poesia més explícitament religiosa: ortodoxa, com no podria ser altrament, en el cas del poema de Verdaguer, i d'una religiositat més complexa i més impregnada de vitalisme i d'estimació per la vida dels sentits (com tampoc no podia ser d'altra manera) en el fragment d'aquest Serrallonga que no se sap penedir de com ha estimat.

El poema de Salvador Espriu, del cèlebre llibre *La pell de brau*, ens introdueix la qüestió de la reconciliació i la situa en el camp civil: no parlem ara de culpa i perdó religiosos, ni de relacions amoroses, sinó de la reconciliació necessària després de la guerra fratricida. «Veus baixes», de Ferrater, torna a dur el perdó al que l'autor anomenava

«la vida moral dels homes i les dones corrents». El poema de Maria-Mercè Marçal recrea un quadre de Frida Khalo i, curiosament en un poema que sembla parlar de difícils relacions familiars, reprèn l'herència de la Bíblia i de Milton: la culpa com a motiu d'exili del Paradís. La mostra, feta en col·laboració amb Carles Torner, es clou amb dos dels nostres millors poetes en actiu, Narcís Comadira i Francesc Parcerisas, amb poemes en què un subjecte sembla mirar la seva vida per lamentar-hi l'antic pes de la culpa, en un cas, o per buscar-hi la reconciliació íntima del perdó, en l'altre.

Agraïm l'amable autorització per reproduir poemes o traduccions als hereus de Carles Riba, Xavier Benguerel, Salvador Espriu i Maria-Mercè Marçal; a Jordi Cornudella (marmessor de Gabriel Ferrater), a editorial Adesiara (pel fragment de Milton), i a Narcís Comadira i Francesc Parcerisas.

Compadiu-vos de mi, Déu meu (Salm 51)

Compadiu-vos de mi, Déu meu, vós que estimeu tant;
vós que sou tan bo, esborreu les meves faltes;
renteu-me ben bé de les culpes,
purifiqueu-me dels pecats.
Ara reconec les meves faltes,
tinc sempre present el meu pecat.
Contra vós, contra vós sol he pecat,
i he fet el que és dolent als vostres ulls.
Éreu just quan donàveu la sentència,
irrepressible en el vostre veredict.
Vós sabeu que he nascut en la culpa,
que la mare m'engendrà pecador.
Vós estimeu la veritat al fons del cor,
dintre meu m'ensenyau a tenir seny.
Aspergiu-me amb hisop, que quedi pur;
renteu-me, i seré més blanc que la neu.
Deixeu-me sentir els crits de festa.
Quin goig aquests ossos que havíeu fet pols!
Aparteu la mirada dels meus pecats,
esborreu les meves culpes.
Déu meu, creeu en mi un cor ben pur,
feu renéixer en mi un esperit ferm.
No em llanceu de la vostra presència,
ni em prengueu el vostre esperit sant.
Torneu-me el goig de la vostra salvació,
que em sostingui un esperit magnànim.
Ensenyaré els vostres camins als pecadors,
i tornaran a vós els qui us han abandonat.
No em demaneu compte de la sang que he vessat
i aclamaré el vostre perdó,
Déu meu, Déu que em salveu.
Obriu-me els llavis, Senyor,
i proclamaré la vostra lloança.
Les víctimes no us satisfan,

si us oferia un holocaust, no me'l voldríeu.
La víctima que ofereixo és un cor penedit;
un esperit que es penedeix,
vós, Déu meu, no el menyspreeu.
Afavoriu Sió amb la vostra benvolença,
reconstruíu les muralles de Jerusalem.
Llavors acceptareu els sacrificis,
l'ofrena sencera dels holocaustos,
llavors oferiran vedells al vostre altar.

(Biblia de Montserrat)

Vinagre y hiel para sus labios pide...

Vinagre y hiel para sus labios pide,
y perdón para el pueblo que le hiere:
que como sólo porque viva, muere,
con su inmensa piedad sus culpas mide.

Señor que al que le deja no despide,
que al siervo vil que le aborrece quiere,
que porque su traidor no desespere,
a llamarle su amigo se comide,

ya no deja ignorancia al pueblo hebreo
de que es Hijo de Dios, si, agonizando,
hace de amor, por su dureza, empleo.

Quien por sus enemigos, expirando,
pide perdón, mejor en tal deseo
mostró ser Dios, que el sol y el mar bramando.

FRANCISCO DE QUEVEDO (1580-1645)

[Eva menja el fruit prohibit]

Tal deia, i en mala hora, amb mà atrevida,
 pogué abastar aquell fruit i va tastar-lo;
 la terra sentí el dany, i la natura
 va sospirar en totes les seves obres,
 i pregonava amb signes angoixosos
 que tot era perdut. Culpable, el Rèptil
 fugí als matolls sense adornar-se'n Eva,
 que, abassegada pel menjar, no veia
 res més, llevat del fruit. Fins aleshores,
 així ho pensava, una semblant delícia
 mai no trobà en cap fruit, ja fos exacte
 o s'ho pensés en la sublim espera
 de la ciència: anà esperant ser dea.
 Voraçment n'engolí sense mesura,
 i engolí mort sense saber-ho. A l'últim,
 com feixuga de vi, ja saciada,
 alegrement es deia a si mateixa:
 «Arbre ple de virtut, esplèndid arbre,
 sobirà al paradís! El teu ofici,
 el sant ofici de portar ciència,
 desconegut i degradat fins ara,
 i el teu bellíssim fruit, suspès, inútil,
 com creat per a res! Jo tindré cura
 cada matí de tu, i al so de càntics
 i degudes lloances cada dia
 faré més lleu aquesta fèrtil càrrega
 del teu brancam atapeït, oferta
 lliurement a tothom; fins que esdevingui,
 nodrint-me tu, madura en la ciència,
 tal com ho són els déus, que tot ho saben...»

JOHN MILTON (1608-1674)

Fragment de *Lost Paradise*, Cant Novè

Traducció de Josep M. Boix i Selva

Perdó

Sagrada criatura! Jo he torbat sovint
 L'auri repòs dels déus en tu, i dels secrets
 Profunds dolors de la vida
 Molta cosa has après de mi.

Oblida-ho i perdona! Com el núvol allà
 Davant la lluna en pau, jo me'n vaig, i tu
 Reposes i brilles en ta
 Beutat de nou, oh dolça llum!

FRIEDRICH HÖLDERLIN (1770-1843)

Traducció de Carles Riba

Remordiment pòstum

Llavors que dormiràs, ma bella tenebrosa,
 al fons d'un monument en marbre negre alçat,
 i que només tindràs per alcova i teulat
 una fossa balmada i una cova plujosa;

quan la pedra, oprimint ta poruga pitrera
 i els teus flancs que una gràcil indolència ablaneix,
 impedirà al teu cor el voler i el panteix,
 i als peus de prosseguir la cursa aventurera,

la tomba, confident del meu somni infinit
 (car la tomba en tot temps sabrà entendre el poeta),
 durant les fondes nits en què dormir és proscrit,
 et dirà: «De què et val, cortesana incompleta,

d'haver ignorat què ploren els ja per sempre absents?».
 - I els verms et corcaran com els remordiments.

CHARLES BAUDELAIRE (1821-1867)

Les fleurs du mal

Traducció de Xavier Benguerel

Asomaba a sus ojos una lágrima...

Asomaba a sus ojos una lágrima
y a mi labio una frase de perdón;
habló el orgullo y se enjugó su llanto,
y la frase en mis labios expiró.

Yo voy por un camino; ella, por otro;
pero, al pensar en nuestro mutuo amor,
yo digo aún: —¿Por qué callé aquel día?
Y ella dirá: —¿Por qué no lloré yo?

GUSTAVO ADOLFO BÉCQUER (1836-1870)

Rimas

La teva darrera passejada

Tornaves per aquest camí de l'erm,
i vas veure, al davant, els llums del poble
resplendint-te a la cara, sens saber
que seria la cara d'una morta,
i digueres l'encís d'aquella llum
que mai més brillaria damunt tu.

I a l'esquerra et quedava aquest indret
on vuit dies més tard reposaries
i on dirien de tu que ja no ets;
i el veies amb mirada deseixida:
un lloc estrany, mes sota aquell arbrat
per sempre més havies de restar.

Jo no hi era, però si hagués estat
amb tu no hauria vist que aquesta cara
que mirava tenia, en el captard,
un aire com d'una última vegada,

ni hauria vist que al rostre hi era escrit:
«D'aquí me'n vaig cap a la meva fi;

potser m'enyoraràs, mes no sabré
quantes vegades véns a visitar-me
o què penses quan véns, o si no véns
ni un dia. I no m'importa poc ni massa.
Si em retreu res, no en podré fer cabal
i si em fas un encomi em serà igual.»

És cert: no ho sabràs mai, i tant serà.
Però això podrà fer que jo et menytingui?
Vas trobar mai, espectre benamat,
que jo em mogués segons què m'aprofiti?
I així i tot queda el fet: ets més enllà
d'amor, desdenys, encomis i inculpats.

THOMAS HARDY (1840-1928)

Poems of 1912-13

Traducció de Miquel Àngel Llauger

Miserere

Quin dolor tan fora mida
m'afalcona l'esperit,
al recordar que he traït
a Aquell qui em porta la vida!

Mes, si em dol la traïció,
vostra bondat m'aconhorta,
i a vostres plantes me porta
l'esperança del perdó.

JACINT VERDAGUER (1845-19020)

Flors del Calvari

La fi d'en Serrallonga (fragment)

— I el tracte amb na Joana, no és injúria
que clama també a Déu Nostre Senyor?
Acusa't:

— Pare, no!... no fou luxúria,
sinó una veritable estimació.
És cert que jo, en ses carns, moltes vegades
hi he enterrat tant de força i de voler!
Mes enren llaç d'amor ses abraçades
i coronat de seny son front serè.

La Joana m'ha estat reina i esclava;
molts cops ella pensava per tots dos;
quan jo estava adormit, ella vetllava;
ella m'ha fet valent i poderós.
M'ha ajudat amb l'esguard, amb la paraula;
si ha calgut, amb la força del seu braç;
cada migdia m'ha llescat pa a taula
i cada vespre m'ha alegrat el jaç.
En paga, jo li estat amant sol·licit...
D'això també me n'haig de penedir?

— Fou un amor desordenat i il·lícit!
— Doncs... tant se val!... me'n penedeixo, sí!
— Tens algun pecat més dins teu?

— No, pare.

— De tots els que m'has dit i els que has comès
contrit demanes perdó a Déu?

— Sí, pare.

— I et sap greu de tot cor d'haver-lo ofès?
— Sí.

— Doncs en nom de Déu omnipotent,
Pare, Fill i Esperit Sant, t'absolc. Amén.

- Moriré resant el Credo;
mes digueu an el botxí
que no em mati fins i a tant

que m'hagi sentit a dir:
«Crec en la resurrecció de la carn».

JOAN MARAGALL (1860-1911)

Visions i Cants

Voldria que la seva estimada fos morta

Ah si ja reposessis, freda i morta,
i els llums empal·lidissin, a ponent,
vindries amb el cap que s'inclinava
i jo duria el cap sobre el teu pit;
i diries mots tendres, mormolant,
perdonant-me, perquè series morta,
i no t'aixecaries, apressada,
tot i tenir un voler d'ocell salvatge,
car sabries que el teu cabell s'enreda
amb la troca d'estrelles, lluna i sol:
oh, tant de bo, estimada, que jaguessis
dessota les agrelles d'aquí al terra
i els llums empal·lidissin, un a un.

WILLIAM BUTLER YEATS (1865-1939)

The wind among the reeds

Traducció de Miquel Àngel Llauger

El jutge del districte

Observeu, vianants, l'erosió profunda
que el vent i la pluja han fet a la meva làpida—
com si una Nèmesi o un odi intangibles
estiguessin marcant els seus punts en contra meva,
però per destruir, no pas per conservar, el meu record.
En vida vaig ser el Jutge del Districte, que feia osques

per decidir els casos segons els punts que feien els advocats,
 no pas per la justícia de la qüestió.
 Oh vent, oh pluja, deixeu en pau la meva làpida!
 Perquè pitjor encara que la ira dels agreujats
 i les malediccions dels pobres
 era mantenir-me en silenci, encara que ho veiés molt clar,
 sabent del cert que fins i tot Hod Putt, l'assassí,
 penjat per una sentència meva,
 era d'ànima innocent comparada amb la meva.

EDGAR LEE MASTERS (1868-1950)

Antologia de Spoon River

Traducció de Jaume Bosquet i Miquel Àngel Llauger

«En la llei i el pacte...»

En la llei i el pacte
 que sempre guardaràs,
 en la duresa del diàleg
 amb els qui et són iguals,
 edifica el lent temple
 del teu treball,
 alça la nova casa
 en el solar
 que designes amb el nom
 de llibertat.

I tu, home dels dies d'ara
 de Sepharad,
 no visquis més la mort
 d'un repòs covard,
 arrisca't a salvar-te
 del teu mal.
 Navega les fortunes de la mar,

il·luminant-te de clarors de llamp.
Lluny del port de refugi
rentaràs
en aigües d'esperança
tota la sang
d'aquesta trepitjada
pell de brau.

SALVADOR ESPRIU (1913-1985)

La pell de brau

Veus baixes

Una d'aquelles veus que no voldríem
sentir dins de nosaltres, va dient
que m'he gastat massa diners per ella.
És veritat, i per això em fa por
i l'odio una mica. Sóc injust
i em dol. Encara més interior,
una altra veu em diu que aquest gran tort
me'l retrec només jo. Si ella el sap,
no li costarà gens de perdonar-me.

GABRIEL FERRATER (1922-1972)

Da nuces pueris

Tinc dins del cap un cap d'home

Sobre una pintura de Frida Kahlo

Tinc dins del cap un cap d'home,
—matriu sense camí!
Donar-lo a llum em mata,
servar-lo em fa morir.

No és cap home, és un nen,
 clavat com una dent.
 Si no neix em devora per dins,
 si neix m'esbotza el crani i el cervell.

Enmig del seu front un ull
 em vigila glaçat
 perquè cap culpa no m'exiliï
 d'aquest vell paradís.

MARIA MERCÈ MARÇAL (1952-1998)

Desglaç

Llast

Ja sóc un que va néixer
 l'hivern de 1942,
 al cor d'una ciutat plena de voltes.
 De la pluja i el sol eren refugi
 i de la nostra tímidesa adolescent.
 Hi havia un riu fangós
 ple de carpes negrenques
 i un ritme de campanes
 inexorable i lent.
 Relliscava la pluja de tardor
 pels empedrats de còdols
 dels carrerons malalts
 i es glaçaven les basses a l'hivern
 perquè els hiverns hi eren freds. I eren foscos.
 Érem un ramadet de nens enfredorits
 prop d'estufes fumoses de serradures agres.
 Tremolàvem de por darrere vidres bruts
 mentre ens exercitaven en una llengua estranya.

Les postes eren lentes,
les primaveres breus,
i, els estius, oblidàvem. Eren com un sotrac.
Sal i pell i suor, hores immenses,
i l'horitzó del mar, lluny, com un somni.
I la vida que feia els seus llambreigs
per anar-nos mostrant a poc a poc
el tou dels seus misteris.
O ens creixien els ossos i la carn,
i ens creixia el desig, dolç de llessamí,
aspre com els geranis, letal com els baladres.
I cremava tot jo en les seves flames.
Els vespres eren clars i les nits denses,
pel pes del sol i pel remordiment,
càrrega estranya
que començàvem a carretejar,
alguns per sempre.
Anys enyorats, deliris blaus!

I tornava la roda feixuga dels octubres.
Aviat vam descobrir
els primers desenganys, les suspicàcies,
les estratègies i la doble moral
i els exercicis de dubte sistemàtic.
I va arribar l'edat de fer projectes.
Ajaguts en un prat, mirar el futur
sense enfocar-lo gaire era un esport
a què ens lliuràvem, indolents, callats.
Les herbes eren altes.

Ara tinc por quan trobo algun cadell
d'aquells anys. I és que no sé què dir-li.

-¿Què, com va, i el desig?

Les runes ens encerclen i aquella prada oberta
és plena de deixalles repugnants.

-¿Què, quan va començar?

(¿Aquella tarda amarga que encara et mortifica?)

¿Aquell vespre que tu ja no recordes?

¿Aquella nit de foc i d'inconsciència?)

Les formigues seguien el seu camí menut
i un ritme elèctric d'èlitres fibrava
aquell silenci nostre. Una estesa de flors,
gencianes blavíssimes, regalèssia rosada,
ran d'ulls i, al fons del prat,
els nerets de coral.

I una nosa ens creixia dins del pit,
al fons de tot de la sang més espessa,
un tràgic cefalòpode: ansietat, angoixa,
un embaràs de culpa.

-No hi clapotegis més als bassals de la culpa,
llença't a un mar d'oblit que et torni el goig
inaugural de sentir-te salvat.

-Salvem-nos tu i jo junts aquesta nit,
ara que, a fora, el món sencer sotsobra.

-Mirem-nos sense enganys aquesta nit.

Les herbes eren dolces.

-Canto el teu cos de goma, la teva pell canyella,
aquelles dents tan blanques.

Canto el teu entusiasme.

Canto el que no va ser.

Les herbes eren grasses.

Va ser una primavera voltada de pollancs,

i, amb urc, ens oferíem. Vam ser presos
i esclafats a les moles de la Història.
I tot amb un somriure, flautes dolces
de fusta de perer, música exacta
per adormir aquell pop
de l'ansietat, l'angoixa, el descontentament,
que ens creixia i creixia.

-Canto aquella passió sense resurrecció.

-Canto aquell desconcert d'àngels extraviats
en aquell món ressec d'herbes amargues.

-Canto aquell esvoranc i ploro pel cinisme
i per l'oblit metòdic que es va fer indispensable
per la supervivència.

Després, ja tot va ser convencional,
llar i pàtria. Mai més no va tornar
la il·lusió perduda. Ja tots sempre
fantasmes vagarosos per la vida,
emasculats de Déu, aferrats al secret.

NARCÍS COMADIRA (1942)

Llast

Neu

Febrer a la gran ciutat.
La nit cau com un glop de llet.
Neva i neva. Els somnis
són una lenta flonjor
que confon la distància i el desig.
El blanc ha de ser blanc
i el dolor l'agulla que busca el cor:

el cor del perdó infinit,
el cor al llac de la maldat,
el cor sense batecs on amic i amat
són aquesta capa de neu
amb una pau igual per a tothom.
La vida creix, riu, es taca
—aigua bruta de la pureza nocturna
que ens ha fet tocar la Gràcia.

FRANCESC PARCERISAS (1944)

Seixanta-un poemes